

توسنی ره شید

شوره شفانی کورد بی ب ناف و دهنگ فیریک پولاتیکوف
تی لیکرن و نها ب نافی فیریک تی ناسکرن - زاروکتی و لاویتیا
خوه دهرباس دکه .

باقی شاعیر ره شید توسن ژ گوندی سوسزی ل ههره ما
قهرسی بوویه ، باقیری هونه رهنه ند سالا ۱۸۷۸ ژ گوندی
ئه سهر ل ده فورا دیریکتی نیزیکیا نه نتانی په نابهری بازاری
قهرسی بوویه . پشتی سالا ۱۹۱۸ گاغا کاربده ستین ترکان بین
خوینمژ هره نیا و هن کوردین مه بین یزیدی شهرژکن ژ مالبه تا
توسن بیتری سه د مروقی تینه کوشتن و نهی چار زارو ل شوونی
دمین ، بی ته فی مه زن ژوانا باقی توسن بو وی ده می ۱۵ سالی
بوو .

هین د دبستانا گوندا توسن هه لبه ست نفیساننده ، لی د
ده ستینکا سالتین ۶۰-۷۰ ب مهراق ته فی شاعر بوویه د وی
هه یامیدا هه لبه ستفانیا کوردی گافنه باش دافین ل سوقتی ب
سایا شاعیرین هیژا وهک قاچاخی مراد ، شکونی حه سه ن .
میکابلی ره شید (هه موو نها ره حمه تینه) و فیریکتی یوسف .
سالا ۱۹۶۵ به ره فوکا « کولامی ری » ناماده دکه بو چاپی
و پشتی ده سالان ۱۹۷۵ نهو دگیژه ده ستین خوه نده فانان ، نهو
پرتوکا سالا ۱۹۸۵ ل بیرلینا رۆژنا فاب وهرگه راندنا ترکی ته فی
نۆریگنالا کوردی چاپ بوو .

سالا ۱۹۸۴ به ره فوکا « زوزان » تی وه شاندن و نها دو
به ره مهین دن ناماده نه بو چاپی : « ژان » و « ریونی زاروتی » .
توسنی ره شید بایه خه کا مه زن دایه فولکلورا مه ، نهو وی
که له پووری ژخوهره ماموستا دژمیره و د وی بابه تیدا رازه ندکه
مه زن کریه ل گه ل یه که مین دوکتورا هونه رهنه ندی د میژوویا

ده نگی هه لبه ستفانی گه شاکوردین سوختی

توسنی ره شید ده نگی هه لبه ستفانی تایه تیه د لیتراتورا
کوردین مه بین سوقتی دا ، نهو مزادین خوه ب هونه رکی
له فهاتی و ب تیکنیکه کا ره سه ن پیشانی خوه نده فانان دکه و ب
هونه ری خوه بایه خه کا به ده وکاری دئافرینه .

نهو ژ هاویردور سروشی وهردگره ، ب دلگهرمی ته فی
بوویه ران دبه ، د وی قادی دا جارنا سه رده که فه ، جارنا
خه فه تبار دبه . لی ته فی دژواریان ، نه مازه د پرسین مه زندا
رپیا خوه باش زانه و ب باوه رهنه ندیه که سه رکه وتنی گه وره
به ره مهین خوه د خه ملینه .

توسنی ره شید د ۲۲ حوزیرانیدا ، سالا ۱۹۴۱ دا ده ما
زوزانا ل چپانی نه له گه زی ژ دیا خوه بوو . ل گوندی
کووره که ندی - بی د سالا ۱۹۷۷ دا تی گوهارتن و نافی

مۆسیقانی کوردیدا دایکا زاروۆین تۆسن . نووری جهواری . د
مالا ئەفیندارین فولکلور و موسیقا کوردیدا بیتی چار هەزا
سترانین کوردی هاتنە بەرهف کرن و پرانیا وانا خوێشکا نووری
ژێرا نۆتین موسیقی دانینە و دانە وەشانندی .

شاعیر رەوشا لیتیراتورا کوردی ل کوردستانی ژێ نه
خەراپ زانە ئەو بەرھەمین رەوشەنیرین کوردستانی دخوینە
ژێرا ئاستەنگ تونەنە ئەگەر ئەونا ب تێپین ئەرەبی هاتنە
نقیسین .

دوکتۆر تۆسنی رەشید دارەکا رەوشەنیری جوړە - جوړە
بەرھەمینە ، ژ بلی هەلبەستا ئەو رۆژنامەفانەکی ژنھاتیە ، ب
سایا وی زنجیرا «ئینسکلۆپیدیا کوردی» بێژی پینجی بەندی
(گۆتار) لەسەر دیرۆک ، وێژە و کوولتورا کوردی د رادیوئی
کوردیدا ل یرێفانی هاتنە وەشاندن . گەلەک گۆتار د رۆژناما
«رێیا تەزە» داو ل ئەورووپا رۆژنایا بەلاف کرنە .

شانوگەرا تۆسن ئا لەسەر بنگەھا داستانا «سیامەند و
خەجی» هاتیە نقیساندن ل شانویا تەلیسی ئا کوردی هاتە
نیشان کرن .

تۆسن دەستی خوێ نائیتیە کورتەچیرۆکان ژێ ، بەری نا
ب حەفت ، هەشت سالان ژ مەرا چەند ژ وانا خوێندن و
پرانیا وانا بەلاف بوونە .

هین پێویستە ئەم ژبیرنەکن کو سال ۱۹۷۴ تۆسن پلەیا
دوکتۆری د کیمیا دا وەرگرتیە .

پشتی فی کورتە پیناسینی ئەم چەند شیعیرین تۆسنی رەشید
رەبەری خوێندەفانتین بەرێژ وکن .

د . حوسین رەبەر

ئاخ دای . دای . . .

کاروانی رۆژا بی زەنگل مایە ،

دەنگی ئاخی نا تەك تی بێستن
رۆژ چا بی وەلات ل سارستانا
دەستی هەفگرتی وی ئیسکە - ئیسکین ،
رۆژە تەنگەزار ، رۆژ مەلوول مانە
ئیدی ناخوازان رۆژ پێشدا هەرن ،
رۆژ سیوی بوونە ، رۆژ بێزار مانە
تەنی دخوێزن بەر ب زاروتی ،
بەر ب وان دەمی چووئی فەگەرن .

زوولۆ (۱)

لەیلان کە تەییە شوفا بەاری
ب تەقلا دەفی خوێ دەهژنە ،
یەکی وی قولنگ کەرنە شریت
بی لقی لپات پەیی خوێ دکشیە ،
کە مەبەرا پشیتا ئەمانی هشین
ب رەنگی کەنجی بووکا خەملیە ،
زورنالا لال بوونی زیوین کە تێدا
وی کەسکە سووری درەقسینە ،
(۱) - زوولۆ : هەلپەکیە کوردیە .

بلوورقان

لێخە ، لێخە بلووری لێخە
بەری منی دوور و نەناس ،
فی ئیقارا کەسەر ل لال
بەرا بلوور تەك بستی ،
مەگیرانی دەنگی وی مە !
نەف گۆزەگۆزا بلووری
ئەز چەییایا دەبیم ، چەما دەبیم ،
بچووک تەبیا خوێیە بیخەم ،
تەف دلۆکی ئەفینیا خشم دەبیم .
هەر تو لێخە ، بلووری لێخە !

ب چ کوبی — ری ، چ ئاوازی ،
تو دخوهزی ،

تەنی لیخە ، بلووری لیخە ،
مەگیرانی دەنگی وی مە !

ئەز بەر جازی دلەبەزم ،
بەر دەنگ - نەخشی ئورک بستی

خەون و راستیا پەف دگوهبزم ،
لی تول لیخە !

ب سازبەنەدیا موزارتی گەش
دلشسا دیم ، هسا دیم ،

ب ئاوازی بیتهوئنی میرانی گور
ئەز دەپ یتم .

لی تول لیخە ، بلووری لیخە !
تەك نەف دەنگ و سەدا ویدا

نازیباکەچی ئەرە جانک ،
خورتانیا خوه نوورە ، ئازا

ئەز دقینم .
ب هونەر و زورایا وی

شەفەرەشی زفستانا سار و مەلوول
وەك هەپەرۆنزا زۆزاننا

ئازا و فەرە دقینم .
توتەك لیخە ، بلووری لیخە !

بەرا گوزین تیکەفەفان
بەر و بەستە ،

چاییا و راستنا ،
ئاخ ، چ خوهشە :

بن دەنگی وی

بەرانین هەف دەپ ززن ،
دایکە خوهبە پورسپی ، پیر -

پوررەش و زرنگ دقینم ،

رۆزی چووی ، هونەر — دابووی ،
دسا پشیا خوه دقینم .

ئاخ تەك لیخە ،
مەگیرانی دەنگی وی مە !

* * * * *

تو پشیا س کەه
شوقا پریزی

و وەك لیلاننا مانگا ئاداری
پقا دبەزی ،

خوه زی نەزانی ، کو
بەختەواریا تە

ل بەنەدی تەبە
کودا دلەبەزی ؟

خەملا بووکی

بووکا دیا منی
ئەز وی ب دلی وی

و ب رەنگ - نەخشی
فی پاییزی تەنجەمەلیم .

پەری بەرینانگی را ،
گافا رۆننا چاییا بلتدرا

پەنجەفەدە ،
ئیلەكە سەدەف بەرا سینگی تە

بەمەلینە ،
گەردەننا دریز

بەرا موری و مەرجاننا خوهكە ،
وەکی بەر گەشیا سینگ - بەری سەدەف

گەردەننا کاربەنار ،
رۆبەتەبەسە

گافا کەسکە سۆر سەر ئەسەنی شین

كـــمـــبـــهـــر بـــشـــدـــه ،
 ئەزى ھەفتە پەنگى بىدەمە سەرى تە ،
 بىرا كەسكە سۆر بى ھەقال - ھوگر ،
 تەنى نەمىيە .
 بىر ئاڧا ھىيى
 ئىراتىيا قىچكى سەرى كاو - كوپار
 بىخەمىيە ،
 و دەوسا مىلى ھىرەت ، ئەقىندار
 برا ئەو بىنە نازكى - تەنك ب نەخشى كوردى
 نىڧلە كا زراف ئىرۇ ھەمىزكە .
 كورتكى مەخمەرى ۋەك شىنكايانەرم

ل تەرازنا ،

بلا ناملا تە ئىشەف بىنخىمە ،
 شالىك سى پەنگ
 ب دو قەبە تەنى پەنگى سۆر و كەسك
 تو بىدە بىر خوە ،
 بىرا گۆفەندە پەنگابە ئىشەف .
 شەفا شاپىمە .
 تەك دىرى كۆفە گەركى ل خوەكى ،
 ۋەكى ئىمە ۋە كۆفە
 بىنە شاخ ، گەلپى چىيىپى ئەلەگەزى
 لى قەبە تەنى سەر شەپرى درىز
 بۇنا بەرخقاننا و بىرىقاننا .
 ئىقارى گافا ب دەف و زورنى
 بىن بووكى بىنە نىڧا گۆفەندى ،
 و خوەندى شاھىبى ھەمىول ھىيى بن ،
 خىلىيا گەفەز لىسەر چافى تەنى
 و بىرا مەرفى بەت پەنگى زى بىرا
 ۋى شەفا شاھىبى

بەر چافى بووكى سۆر بىنە خانى .
 بىرا ۋى شەفى مۆرى مەرجان
 لىسەر سىيەنگى زەر زى
 سۆر پەنگى بن ،
 مىنالىيى تە و سۆرەتە ،
 گافا تول بىنەن ھىن شا دكەنى
 ۋ ھىن شەرم دكى .
 و دەمە زورنە قان زوولوى لىخە
 و گۆفەندە گران ھىدى بىلە ،
 سەرگۆفەندى بىكشىيە ،
 بلا ۋى دەمى خىلىيا تە ھلان
 و بىرا ھىيى
 خوەندى شاھىبە ، گوندى و جىنار
 ھەمىو زى بىن
 كۆف ، كىتان چا دىمى پەنگى تىن .
 خوەدى زى بىرا
 ھىنگى ئارامى ئەوقاس بىدە من
 كوپىش گشك
 ھەردو شەمەداننا چافى پەشەك
 پەى ھەف پىچ نەكم .
 فىزا گۆزەكاتەيە قەرقاشدا
 خىرخالىن لىنگى تە گەرە ھەمىزكم ،
 دەوسا دەژمىر ، زىجىرى زىرپىن
 بىرا بىزانى زىف ب قاشى ھىيىن
 ل زەندە تە بن .
 تەف بەرجىيىكى زىمۆرنى ھوورك ،
 گۆھىرى شىك ،
 بىرا بىسكى زەر ھەفكى بىدەنى
 زۇردا پەيىبىن .
 ئىرۇ وان گۆرى نەخش - نىزانەندى

ژمن دهر دک هفتی ،
 ت ه پیدی - ه پیدی چاوا زاروقی
 ژمن دووردک هفتی
 و نه ز بی تته ویران دمینم ،
 دغه وهرگی پاییزا دهره ننگ
 بی کهن ، بی ستران و بی کاله کال .
 قهلاخ سرگین ژی هه تا شقاننا
 شهوتنا اندنه .
 زوزاننا ساره پاییزا دهره ننگ .
 با پارزوننه کی وهرامای خوپا
 کریمییه ئالا ره ننگ ،
 نانا زوم پیداکوتنه ل دگهره .
 و گوری برچی سهر تهنه نیووننا
 مننه سینه پیلدا
 دیروکنا مه لوول گورکی دزوو کین .
 باراننا زقیر ب ئاوا خوه سار
 مه لوول تیبی دشو ،
 کوبه رفا قه رقاش بی وی کهنه . . .
 تو ه پیدی - ه پیدی چاوا زاروقی
 ژمن دووک هفتی ،
 و چاوا داخواز دیله کاهه زن ،
 چا خه و نانا شهقا پاقز و پیروز
 تته من دمینی .
 ناقبه را هه بوون و تونه بوونی ،
 ژمنی ، منی ،
 نهزم - سرسوومی پراساا تژی ،
 سی پییا جه زاقا خوه داردا کوری ،
 هه رپو خوه دک لیم .
 و روون - راستی بی ژدهو - دهره وینی
 دخوه زم دوورخه م ،

گلی گوتنی ژدلسا ریا مه
 بی رووم هت بوونه
 فهژم ، هوورک م ،
 هه تا بگه بیژمه کاکلی نانا وان .
 چکانا ف وان دا راستی چقاسه ؟
 چکانه و چقای وه که خوه مانه ؟
 یانی هه رگلی مه ئاقاس گوتیه ،
 ئاقاس ماشانیدییه ،
 و ب تایبه تیا سه دسالیا بیستی
 مه ئاقاس بوخندان دهره و و قریز
 پیقا کریمییه ،
 وه کی نه م نها چ داقیزنه هه ف
 کی زانه
 دغه قهت ژی نه و نیینه
 چ نه دم دخوه زن ،
 دغه نه م هه رگاف
 هه ف دخوپا پین .

رو سهر لیقی چ پییا
 مینانی دلی زارا داقیزه .
 و نه زام چ پرا
 ژناف بی دهنگی فی به ربانگی
 موکور هاتنا نه فی نانه من
 نه سه له دبه .
 دو ب نه هفتی بچووک
 به لگی خوه سپی زهر ره ننگ کورنه
 مینا بژانگین که چا شهرموکنه
 خوخنه ارکورنه ژیر
 و ناف که فرا خوه فه شارتنه
 چا ناف پوری تته ،

ب کوزه گشک _____
ن ه ی ل ه ، ن ه چ ه ،
ن ه ه ی ل ه شهقا پاییزی دیسا
دریژ ب _____ وهك خوه ،
دیوار ل من ب ی ن ه ه ف
و چ ل ک ی خوینا به کری شهوان
دلوی به که ن ا ف ا ه ی ی ، گومانی .

فهرهنگۆك

- ئاقاس : ئەوقاس ، ئەونا .
ئەزبەر : لێرکردن .
ئەفی : ئەمە ، فی .
بەرچاڤك : چاویلکە .
بەشەر : بزە .
بەرقا قەرقاش : بەرخی سپی
بتهیسه ، تهیسین : تیشك دان .
بستری : گۆرانی بلی .
بشده : بیهسته
بڤنه : بینه
بنهڤش : وهنهوشه
بنخمی ، نڤامت ، نڤیم : داپووشینه .
بوخدان : بهتان .
بۆر ئەسپ
پارزوون : پالۆگه ، پالاوگه .
پهڤ : ب ه ه ف .
پهنج : تیشك ، تیریژ .
په ی : دوا ی
پریزه : جار

که فرژی مینا زلفی ته رهشن .
چفی کین میشه نوو ژ خه و رابوونه
ب سترانی خوه پسه سنی به ربانگی
سه ره گافه کی پشیشیا من دگرن
و گوهی من دا ه یدیب ک کا دفین
وهکی ئه ز نه بیا ته دامه ،
و ژ بیرانی _____ ،
سه لیقین نازك به شه بهش کوفتیه ،
و ئه ز به ربانگی هه تا ئیڤاری ،
شهڤ هه ته تا سبی ،
ب وی به شهرا ته به خاتته وارم .

o o o o o

ن ه ه ی ل ه ، ن ه چ ه ،
دهم ه کی پشیشدا
ئ ه و بۆری رهش سیار
شور - ب ه رووسك د دیتدا
م ی ن ا بهاری ه یورزا وان بوو .
لی نه ده رقا دیسا پاییزی .
دهنگی ب ه ارانئا زڤیر دیسا تی .
ن ه ه ی ل ه ، ن ه چ ه ،
ی ان ن ا ه یویا ته -
ته نی بوون - پیرکا پیره ه فوکی بی
و ه ه ته تا سبی
وی ب ه ره من روونی و پپۆنزه ،
و ه ه ته تا سبی
وی ب ه ره من روونی و پپۆنزه ،
و ه ه ته تا سبی ،
وی ژ ه ه بوونیا من ،
دهمی شابوونی ی ه هك - ی ه هك بگوفشه
و ب دلساریا ژنا ه زناکه

سېفيل : ھەزار ، كەسىب ، فەقىر .	پۇرسىپى : فۇرسىپى
سىيار : سوار	پۇنژىن : خەمگىن .
شۇف : زەوى كىل نەكرەوى ماوھى سالەكى .	پىرھەقۇك : خەمەگورى
فتلەك : خولېك .	تاپك ، تاپ : ئارام ، صبر .
قەلاخ وسەرگىن : تەپالە .	تاقا ھېقى : تريفەى مانگ .
قىچك : زەرد .	تەرازن : تل ، پەسار
كالكال : گريان .	تەقل : رېتم ، ايقاع
كاكل : ناوھند ، نافەرۇك .	تما : ھەمىشە
كنج : جل وبەرگ	تو بال من : تول تەنشتى من .
كوبرى . بچ كوبرى : بچ شۇخى .	جىنار : دراوسە .
كۆتەل : مراسىم الدفن .	چا : چەند
كۆف : كلاوى ژنى پىر .	چرا : بۇچى
گەفەز : رەنگى سۇر	چىكا : ھەلە ، ما .
گەلى : چەم .	چىك : چۆلەكە .
گشكاقا : ھەموويان .	چلك : دلۇپ
گۆفەند : ويلان .	خاندى : قەخواندى ، بانكراو .
لپات : جوولاندىن . لقىن	خشىم : نەرزە تى دگەھ ، ئى ئاھل .
مەگىران : بىزووكردىنى ژنان .	خىلى : تارا ،
مەتەل : سەرگەردان .	دەلاف : كەنار ، قەراخ .
موكرھاتا : «مكر» هاتا	دپارزىم : ئەپالئوم
مىشە : دارستان	دقن : ئەلئىن
نازك : ناسك .	دقنم : ئەبىنمەوھ .
نامل : جۆرە قوماشىكە داقىژن سەر شان .	دگوھىزم : دگوھىزم .
وەرگ : وارگە .	دلەيزم : ھەلپەركى ئەكەم .
وېران : كاوول .	دپەلەك : سكاللا ، لاقا .
ھوندابووى : گومبووى	زراف : بارىك
ھېلن : ھىلانە	زرنگ : چاپك . خىرا ، بەلەز .
ھىوى : باوھژن	زوم : توف ، كۆمەل . كۆمەل .
ھىقە رۆن : مانگى رۆناك .	سەرگۆفەند : سەرچوپى .
ئىراقى : سەرپۇشى ھەورشى بو سەربەستنى ژنان .	سەرگىن : تەپالە .